

Aktualizace strategické vize Strategie rozvoje Jihomoravského kraje 2020



B.2.3 Vnější rozvojové faktory



Pořizovatel: Jihomoravský kraj

Konzultant: SPF Group, v.o.s.



říjen 2011

1 Obsah

1	Obsah	2
2	Úvod.....	3
3	Vnější strategický rámec a institucionální prostředí	4
3.1	<i>Rámec EU 2014+</i>	4
3.2	<i>Národní strategický rámec</i>	9
4	Makroekonomický kontext a projevy hospodářské krize	17
4.1	<i>Mezinárodní situace</i>	17
4.2	<i>Situace v České republice</i>	19
5	Lidské zdroje	23

2 Úvod

Analýza vnějších rozvojových faktorů rozebírá detailněji vybrané vnější faktory a představuje doplněk předešlé PESTEL analýzy. Pozornost je věnována aspektům vážícím se k novému programovému a finančnímu cyklu Evropské unie 2014-2020 (tj. především novému programovému období politiky soudržnosti EU, společné zemědělské politiky a společné vědeckovýzkumné politiky) a strategickému a koncepčnímu směřování vybraných státních politik (viz kapitolu Vnější strategický rámec a institucionální prostředí). Dále se analýza zaměřuje na postižení základních faktorů současného a budoucího makroekonomického vývoje s důrazem na situaci v sektoru veřejných financí (viz kapitolu Makroekonomický kontext a projevy hospodářské krize) a v neposlední řadě také na faktory a důsledky demografických změn společnosti (viz kapitolu Lidské zdroje). Smyslem analýzy je mimo jiné spolu s PESTEL analýzou poskytnout východiska pro formulaci příležitostí a hrozeb následné SWOT analýzy.

3 Vnější strategický rámec a institucionální prostředí

Vnější institucionální prostředí je pro praktickou realizaci aktualizované SRJMK jedním z nejzásadnějších faktorů z důvodu **možnosti financovat plánované rozvojové aktivity**. Tato kapitola je proto věnována (i) institucionálnímu, strategickému a finančnímu rámci nabízeným v současné chvíli¹ Evropskou unií pro nové programové období po roce 2013 s důrazem na aspekty relevantní pro Jihomoravský kraj, (ii) přípravě České republiky na příští programové období kohezní politiky a (iii) popisu národního strategického rámce s akcentem na nejvýznamnější národní rozvojové strategie a strategie sektorové s časovým horizontem 2013 a dále.

Cílem je poskytnout zcela základní informace o příležitostech a hrozbách vyplývajících z v současnosti známých představ relevantních institucí EU (tj. především Evropské komise) i národních institucí o budoucím směřování podstatné části veřejných financí. Je však nutné zdůraznit, že debata o budoucích politikách EU teprve začíná a bude jistě ovlivněna dynamicky se vyvíjející situací v eurozóně, EU i na globálních trzích. Dopady jednotlivých návrhů pro Jihomoravský kraj nejsou na tomto místě v zásadě řešeny, protože souladu priorit kraje a priorit kohezní politiky 2014+ je věnována samostatná kapitola návrhové části této strategie.

3.1 Rámec EU 2014+

V současnosti nejsou ze strany Evropské komise (dále i EK) známa pevná pravidla, kterými se bude řídit rozdělování společného unijního rozpočtu po roce 2013, a to jak ve smyslu finanční alokace pro jednotlivé unijní politiky - z pohledu Jihomoravského kraje jsou nejzajímavější politika ekonomické, sociální a územní soudržnosti (dále i kohezní politika a politika soudržnosti), společná zemědělská politika (dále i SZP) a společná politika vědy a výzkumu - tak i ve smyslu pravidel poskytování podpory. V průběhu minulých dvou let probíhala sice více či méně intenzivní debata na evropské úrovni o nastavení budoucího strategického, finančního i institucionálního rámce pro unijní politiky, závazná pravidla, ze kterých by bylo možné odvodit definitivní implikace pro SRJMK, však dosud nejsou k dispozici. Je evidentní, že diskuze mezi EK a členskými státy se bude v nejbližší době dynamicky vyvíjet (např. v souvislosti s očekávaným zveřejněním návrhu nařízení EK pro kohezní politiku²), a proto i informace poskytnuté v této části SRJMK je třeba vnímat jako rámcové a potažmo podléhající i radikálním změnám.

Určitý základ možného nastavení politik EU je v současnosti dán několika koncepčními dokumenty:

- pro strategický a institucionální rámec:
 - Strategie Evropa 2020
- pro finanční rámec:
 - Přezkum rozpočtu EU 2010
 - Návrh víceletého finančního rámce 2014-2020

3.1.1 Strategický a institucionální rámec

V polovině června 2010 Evropskou komisí schválená **Strategie EU 2020** (též označována jako Evropa 2020) je po Lisabonské smlouvě nástupnickou strategickou vizí EU pro nadcházející desetiletí. Jde o základní koncepční dokument na úrovni EU, který je a bude podstatný pro tvorbu a nastavení prakticky všech unijních politik po roce 2013, včetně politiky soudržnosti. Těžiště Strategie EU 2020 spočívá v podpoře třech priorit - tzv. inteligentního (rozvíjet ekonomiku založenou na znalostech a

¹ Stav aktuální k přelomu září/říjen 2011.

² V době zpracování analýzy nebyly návrhy Nařízení ještě zveřejněny.

inovacích), udržitelného (podporovat konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiku méně náročnou na zdroje) a inkusivního růstu (podporovat ekonomiku s vysokou zaměstnaností vyznačující se sociální a územní soudržností). Klíčovými hesly tak jsou konkurenceschopnost, zaměstnanost a kvalita lidských zdrojů, sociální začleňování a životní prostředí. Dále Strategie 2020 vytyčuje celoevropské cíle, jichž má být do roku 2020 dosaženo. Těmito cíli jsou:

- Zvýšení míry zaměstnanosti populace ve věku 20-64 let minimálně na 75 %;
- Navýšení investic (veřejných i soukromých) do oblasti výzkumu a vývoje na 3 % HDP
- Energetický cíl „20-20-20“
 - o 20 % snížit energetickou náročnost ekonomiky (tj. zvýšit energetickou účinnost)
 - o 20 % zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů na konečné spotřebě
 - o 20 % snížit emise CO₂ (oproti r. 1990)
- Zlepšení úrovně vzdělání - snížit míru předčasného ukončování školní docházky pod 10 % (nyní 15 %) a zvýšit podíl osob ve věku 30-34 let s dokončeným terciárním nebo srovnatelným vzděláním na nejméně 40 % (nyní 31 %)
- Podpora sociálního začleňování, zejména prostřednictvím snižování chudoby, a to snížením počtu lidí ohrožených chudobou nebo vyloučením nejméně o 20 milionů.

Cíle Strategie EU 2020 jsou dále rozvinuty v tzv. hlavních integrovaných směrech, které mají sloužit jako vodítko pro transformování cílů Strategie EU 2020 do národního programu reforem, který je pro členské státy povinný. Počítá se, že kohezní politika by měla přispívat k naplňování všech hlavních směrů, které jsou stanoveny následovně:

- Zajištění kvality a udržitelnosti veřejných financí;
- Řešení makroekonomických nerovnováh;
- Snižování nerovnováhy v eurozóně;
- Optimalizace podpory výzkumu, vývoje a inovací, posilování trojúhelníku znalostí a uvolnění potenciálu digitální ekonomiky;
- Zefektivnění využívání zdrojů a snížení emisí skleníkových plynů;
- Zlepšení podnikatelského a spotřebitelského prostředí a modernizace průmyslové základny;
- Zvýšení zapojení do trhu práce a snížení strukturální nezaměstnanosti;
- Rozvíjení kvalifikované pracovní síly reagující na potřeby pracovního trhu, prosazování kvality pracovních míst a celoživotní učení;
- Zlepšení výsledků systémů vzdělávání a odborné přípravy na všech úrovních a zvýšení účasti na terciárním vzdělávání;
- Podpora sociálního začleňování a boj proti chudobě.

Strategie EU 2020 chápe hospodářskou, sociální a územní soudržnost jako jádro své strategické rozvojové vize a proto je evidentní, že bude významným způsobem determinovat zejména tematické zaměření kohezní politiky (mj. prostřednictvím *earmarking*). Investice především do oblastí inovací, lidských zdrojů, podnikatelského prostředí, infrastruktury atp. v rámci integrovaného přístupu uplatňovaného v kohezní politice jsou považovány za klíč k naplnění cílů EU 2020. Důraz je kladen na integrovaný přístup k rozvoji území a doplňkovost intervencí s cílem dosáhnout synergických efektů a viditelných dopadů.

3.1.2 Finanční rámec

Základní indicii pro finanční rámec podpory Evropské unie po roce 2013 představuje v této chvíli **Návrh víceletého finančního rámce 2014-2020** zveřejněný Evropskou komisí 29. června 2011. Jde o dohodu mezi EK, Evropským parlamentem a Radou EU o rozpočtových prioritách, včetně nastavení výdajových stropů pro jednotlivé priority. Základní charakteristiky finančního návrhu jsou:

- celkové závazky dosahují 1,025 mld. EUR³ (1,05 % hrubého národního produktu zemí EU), což je z absolutního hlediska mírný nárůst oproti současnému období

³ Všechny částky jsou uvedeny v cenách roku 2011.

- kapitola Udržitelný růst: Přírodní zdroje - výdaje na společnou zemědělskou politiku, podíl cca 37 % prostředků (nyní 42 %), ¾ prostředků jsou určeny na přímé platby a výdaje spojené s regulací trhu (282 mld. EUR), zbytek zhruba 90 mld. EUR je určeno na podporu rozvoje venkova (tj. tzv. druhý pilíř SZP)
- EK navrhuje zpřístupnit zemědělcům Evropský fond pro přizpůsobení se globalizaci
- kapitola Inteligentní a inklusivní růst - má být nejobtívnější rozpočtovou kapitolou (47 % finančních zdrojů finanční perspektivy) - 490,9 mld. EUR
- financuje 3 hlavní složky - podporu konkurenceschopnosti (114,9 mld. EUR), infrastrukturu (40 mld. EUR) a kohezní politiku (336 mld. EUR)
- kapitola Bezpečnost a občanství - výrazný nárůst plánovaných prostředků (na 18,5 mld. EUR), financovat má např. programy partnerství v oblasti mobility se zeměmi jižního Středomoří a agenturu Frontex
- kapitola Globální Evropa - finančně posílena (na celkových 70 mld. Kč), financování rozvojové pomoci, dále tzv. sousedské politiky (16 mld. EUR, nárůst o 40 %), zmrazeny prostředky na rozšiřování EU, v plánu je zavedení nástroje předvstupní pomoci (IPA) pro státy Balkánu
- příjmová stránka - DPH - EK navrhuje omezit členské příspěvky z DPH a zavést celounijní DPH (mj. s cílem omezit výjimky jednotlivých členských států); daň z finančních transakcí - návrh nové daně jako vlastního zdroje EU; obě daně by měly být zavedeny nejpozději v lednu 2018
- mimo rozpočet finančního rámce jsou plánovány výdaje 58 mld. EUR - financování Fondu solidarity, Evropského fondu pro přizpůsobení globalizaci, Globálního fondu pro klima a biodiverzitu, Fond okamžité pomoci
- počítá se s Jednotným strategickým rámcem pro ERDF, ESF, KF i EAFRD a zemědělské fondy.

3.1.3 Politika ekonomické, sociální a územní soudržnosti 2014+

Pátá kohezní zpráva, ve které EK oficiálně představila koncem roku 2010 svou hrubou představu o budoucí podobě kohezní politiky, také akcentuje, že budoucí investice do koheze musí být těsně spjaty s naplňováním cílů Evropa 2020. Národní strategický referenční rámec má být nahrazen tzv. **Smlouvou o partnerství pro rozvoj a investice** mezi členským státem a EK obsahující mj. i tzv. ex-ante kondicionality - předem smluvně dohodnuté podmínky, jejichž splnění bude podmiňovat proplacení uskutečněných nákladů v rámci politiky soudržnosti (tzv. „makro“ kondicionality). Mělo by se jednat zejména o reformy potřebných k zajištění účinného využívání finančních prostředků ve sférách souvisejících s kohezní politikou (např. vzdělání, výzkum a vývoj, ochrana životního prostředí). Dále má Smlouva obsahovat také kondicionality, které budou vstupní podmínkou pro financování jednotlivých tematických oblastí ze strukturální politiky. Zároveň EK zamýšlí přinutit země ke koncentraci unijních prostředků na omezený počet rozvojových priorit odpovídající jejich specifickým potřebám a problémům, některé priority by byly povinné a stanoveny na úrovni EU (jde o tzv. princip tematické koncentrace). EK požaduje zvýšení účinnosti, efektivnosti a přidané hodnoty kohezní politiky, proto by mj. měly být stanoveny ex ante měřitelné cíle a ukazatele výsledků, následná hodnocení a evaluace mají přinést informace o dopadu programů (nikoliv primárně o výstupech jako je současná praxe). Podpora by měla být poskytována vedle dotační formy v daleko větším rozsahu prostřednictvím nástrojů finančního inženýrství - formou půjček, dotací úroků z úvěrů, garancí a revolvingových fondů, a to především firmám. Záměrem je rovněž posilovat v kohezní politice princip partnerství, mj. prostřednictvím konceptu místního rozvoje a místně založeného modelu pro stanovení rozvojových potřeb. Zdůrazňována je rovněž nutnost výrazně snížit administrativní náročnost realizace kohezní politiky, včetně zjednodušení finančních, kontrolních a auditních postupů.

Prozatím nejsou známy tematické oblasti, na které by se měla budoucí kohezní politika koncentrovat. „Pouze“ na základě tematických priorit projednávaných na tzv. High level Group pro budoucnost kohezní politiky (vedle celé řady neformálních vstupů do debaty) lze usuzovat, že klíčovými tématy pro budoucí podporu budou:

- vyšší podpora výzkumu a technologického rozvoje
- odstranění překážek růstu malých a středních podniků
- podpora inovací a inteligentní specializace
- zlepšení přístupu, využití a kvality ICT
- zlepšení kvality vzdělání a školení na všech úrovních a zvýšení účasti v terciárním vzdělávání
- podpora změny na nízkouhlíkovou ekonomiku a efektivní využívání zdrojů
- podpora udržitelné dopravy
- prevence využívání neudržitelných zdrojů energie
- zlepšení evropské energetické sítě
- odstranění překážek v síti klíčových infrastruktur
- podpora obnovitelných zdrojů
- zvýšení zaměstnanosti, snížení strukturální nezaměstnanost a podpora kvality pracovních míst
- rozvoj kvalifikované pracovní síly reflektující potřeby trhu práce a podporující celoživotní vzdělávání
- podpora sociálního začleňování a boj s chudobou.

Dosavadní návrh pro finanční rámec kohezní politiky vycházející z Návrhu nového víceletého finančního rámce lze charakterizovat následovně:

- **celkový rozpočet** kohezní politiky by měl dosáhnout **376 mld. EUR** (nepatrný nárůst podílu na zdrojích finančního rámce ze současných 35,6 % na 36 %)
- návrh na **nové rozdělení regionů**, čímž se kohezní politika zpřístupní více regionům, zejména ze starých členských zemí:
 - **Regiony Cíle 1:** a) regiony konvergence (HDP/obyv. nižší než 75 % průměru HDP EU-27, rozpočet 162,6 mld. Kč); b) transitní regiony (75-90 % průměru HDP/obyv. EU-27, rozpočet 39 mld. EUR)
 - **Regiony Cíle 2:** konkurenceschopné regiony (více než 90 % HDP/obyv. EU-27, rozpočet 53,1 mld. EUR)
 - návrh pro **Evropskou územní spolupráci Cíl 3** - 11,7 mld. EUR
- **Fond soudržnosti** - 68,7 mld. EUR, z toho 10 mld. EUR na dopravní projekty vybrané v rámci Nástroje k propojení Evropy
- návrh na vytvoření **nového infrastrukturního fondu** v oblasti dopravy, energetiky a informačních a komunikačních technologií (tzv. Nástroj k propojení Evropy), jehož řízení má být v gesci přímo Evropské komise - navrhovaný rozpočet 40 mld. EUR
- **Evropský sociální fond** má představovat 25 % finanční alokace kohezní politiky (tj. 84 mld. EUR), přičemž podíl minimální podíl se bude lišit podle typu regionů (konvergenční 25 %, transitní 40 % a konkurenceschopné 52 %)
- počítá se s **5% výkonnostní rezervou** na úrovni EU, jež bude rozdělena v polovině období mezi státy, které budou nejlépe plnit své závazky vůči Strategii EU 2020
- počítá se s redukcí hlavních priorit a úsporou prostředků prostřednictvím koncentrace zdrojů, nejrozvinutější regiony mají mít povinnost věnovat až pětinu prostředků na energetické úspory a obnovitelné zdroje energie
- návrh na opětovné zavedení vícefondových operačních programů.

Celkově tak z nejposlednějších diskuzí na evropské úrovni vyplývá, že v budoucí kohezní politice by měl/a být:

- posílena role Evropské komise - např. rozhodování o udělení výkonnostní prémie, nový Nástroj k propojení Evropy, tzv. evropský semestr, kondicionality
- zvýšena míra „předurčenosti“ zacílení prostředků a tím snížen prostor pro členské státy rozhodnout, do kterých oblastí směřovat podporu
- zvýšena míra kofinancování ze strany příjemců
- z celounijního hlediska oslabena koncentrace podpory na nejméně rozvinuté, (konvergenční) regiony vytvořením „přechodného“ typu regionů (průměr HDP/obyv. EU na úrovni 75-90 %)
- zakotven princip tematické koncentrace
- zvýšeno využívání nástrojů finančního inženýrství a nedotačních nástrojů
- silná vazba na Strategii EU 2020.

V návaznosti na přípravu politiky soudržnosti po roce 2013 na evropské úrovni se začíná samozřejmě **připravovat i Česká republika**. Obdobně jako na úrovni EU, ani v podmínkách ČR prozatím nejsou nastavena závazná pravidla pro strategické zaměření a způsob implementace kohezní politiky (ale i dalších unijních politik). Přirozeně je to do značné míry podmíněno chybějícími mantinely ze strany Evropské unie. Koordinátorem příprav je MMR, které v partnerství s resorty, kraji, zástupci měst a obcí, sociálních a ekonomických partnerů a nezávislých expertů připravilo v průběhu letošního roku materiál s **návrhem národních rozvojových priorit pro kohezní politiku po roce 2013**. Tento materiál byl v rámci usnesení č. 650/2011 vzat vládou na vědomí a opírá se mj. o strategické dokumenty zpracované na národní úrovni pro potřeby širší podpory posílení konkurenceschopnosti včetně Národního programu reforem ČR. Návrh zahrnuje pět národních rozvojových priorit (dnes označovaných také jako prioritní směry), členěných dále do tematických oblastí:

1. Zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky
 - Podpora podnikání
 - Podpora růstu založeného na inovacích a výsledcích výzkumu a vývoje
 - Fungující trh práce jako předpoklad konkurenceschopné ekonomiky
 - Zvyšování kvality vzdělávání
2. Rozvoj páteří infrastruktury
 - Zlepšení dopravní infrastruktury
 - Rozvoj infrastruktury elektronických komunikací
 - Zkvalitňování energetických sítí
 - Rozvoj environmentální infrastruktury
3. Zvyšování kvality a efektivity veřejné správy
 - Zvyšování kvality a efektivity veřejné správy (Instituce)
4. Podpora sociálního začleňování, boje s chudobou a systému péče o zdraví
 - Sociální začleňování a boj s chudobou
 - Podpora kvalitního a efektivního systému péče o zdraví
5. Integrovaný rozvoj území
 - Posílení regionální konkurenceschopnosti
 - podpora územní soudržnosti
 - Zlepšování kvality životního prostředí v území

Společným cílem priorit má být vytvoření takových podmínek, které umožní vznik kvalitního podnikatelského prostředí, podpoří vnější konkurenceschopnost ČR, zvýší inovační schopnost podniků a posílí atraktivitu ČR pro domácí i zahraniční investory. Zároveň priority mají umožnit plnohodnotné uplatnění všech skupin obyvatelstva, zajistit zaměstnanost pro znevýhodněné skupiny na trhu práce a celkově vytvářet atraktivní podmínky pro život. Ve všech prioritách je významně akcentována potřeba regionální dimenze, přičemž prioritou Integrovaný rozvoj území je zaměřena přímo na regionální aspekty různých tematických oblastí. Akcentována je potřeba aplikace tzv. **strategie „3 I“** - cesta zlepšené dopravní infrastruktury, zlepšených institucí a inovací. Souhrnně lze konstatovat, že prozatímni návrh národních rozvojových priorit ČR pro kohezní politiku 2014+ obsahuje prakticky veškerá témata. Neplynou proto z něho prozatím žádné negativní dopady pro zájmy Jihomoravského kraje.

V nadcházejících měsících bude probíhat příprava prvotního návrhu Smlouvy o partnerství pro rozvoj a investice, kde budou navrženy rozvojové priority a tematické oblasti detailněji specifikovány (i v návaznosti na další vývoj na úrovni EU), včetně návrhu struktury operačních programů. Panuje všeobecná shoda, že musí dojít k podstatné redukci počtu operačních programů oproti současnému období. Je citlivou politickou otázkou, zda bude pro implementační strukturu zvolen sektorový či regionální přístup (tj. zda budou navrženy regionální operační programy, společný regionální operační program či (pouze) tematické operační programy např. se silnou regionální dimenzí). Je zřejmé, že každé řešení s sebou nese pro kraj jak pozitiva, tak negativa. Otevřenou otázkou rovněž je vyjasnění skutečných prioritních témat ČR z hlediska kohezní politiky 2014+ - zda k němu dojde

již v průběhu řádu měsíců, či zda bude ČR vyčkávat až do stanovení pevných mantinelů ze strany EK. ČR s nejvyšší pravděpodobností obdrží pro příští období nižší objem prostředků a bude proto nezbytné podporu koncentrovat jak tematicky, tak na projektové úrovni.

3.1.4 Společná zemědělská politika

Z Návrhu víceletého finančního rámce vyplývá, že zůstanou zachovány dva pilíře SZP - (1) přímé platby a regulace trhu a (2) podpora mimoprodukčních složek zemědělství, tj. podpora rozvoje venkova. Výdaje na SPZ mají dosáhnout podílu cca 37 % na celkovém rozpočtu EU (nyní 42 %), $\frac{3}{4}$ prostředků jsou určeny na přímé platby a výdaje spojené s regulací trhu (282 mld. EUR), zbytek zhruba 90 mld. EUR je určeno druhý pilíř SZP. Počítá se se zachováním samostatnosti fondů EAGF a EAFRD. Ke klíčovým návrhům k reformě SZP patří:

- postupné snižování rozdílů mezi členskými státy v přímých platbách (u všech zemí pod 90 % průměru EU-27 přímých plateb na příjemce musí dojít k poklesu o jednu třetinu mezi současnou hodnotou a hodnotou 90 % průměru EU-27) - tzn. pro české zemědělce by to mělo znamenat navýšení přímých plateb a zvýšení konkurenceschopnosti jejich produkce
- „zezelenění“ přímých plateb - 30 % přímých plateb by mělo být podmíněno splněním podmínek pro hospodaření šetrnému k životnímu prostředí
- stropy pro přímé platby pro největší příjemce podpory
- provázanost na cíle Strategie EU 2020.

3.1.5 Společná vědecko-výzkumná politika

Vědecko-výzkumná politika má být jedním z klíčových nástrojů pro naplnění cíle Strategie EU 2020 a je pro ni v rámci návrhu víceletého finančního rámce navrženo sjednocení pravidel a strategického zaměření pro tři hlavní existující finanční nástroje, tj. 7. Rámcový program, inovační část Rámcového programu pro konkurenceschopnost a inovace a Evropského institut pro inovace a technologie. Nově propojený a integrovaný systém podpory výzkumu a vývoje v Evropě ponese označení Horizon 2020. Cílem politiky má být zvýšení výzkumu a inovací pro potřeby podnikatelského sektoru, podpora excelentního výzkumu a řešení společenských výzev. Využívány mají být inovativní nástroje financování. Vědecko-výzkumná politika bude výrazně finančně posílena - o 50 % oproti současnému rozpočtu na 80 mld. EUR.

3.2 Národní strategický rámec

Tato část analýzy poskytuje základní informace o současném národním strategickém rámci, tj. o národních politikách a strategiích s významnou regionální dimenzí. Důraz je přitom kladen na koncepční dokumenty s časovým horizontem 2013 a dále.

3.2.1 Investice pro evropskou konkurenceschopnost: Příspěvek České republiky ke Strategii Evropa 2020, Národní program reforem České republiky 2011

Základní charakteristika: Jedná se o rozvojový dokument, který propojuje cíle Strategie Evropa 2020 a Programového prohlášení vlády ČR. Základním principem, ke kterému Národní program reforem směřuje, je zvýšení konkurenceschopnosti českého hospodářství coby nezbytného předpokladu dlouhodobě udržitelného ekonomického růstu. Z tohoto hlediska jde o ústřední dokument, v němž se prolínají a i v budoucnu budou setkávat reformní linie jednotlivých sektorů státní politiky ve sféře hospodářského růstu, konkurenceschopnosti a zaměstnanosti. Program reforem je primárně zaměřen na priority, které jsou v působnosti ústředních orgánů České republiky. Nicméně reflektuje rovněž územní dimenzi hospodářské politiky, a to zejména s přihlédnutím k budoucnosti kohezní politiky.

Struktura a zacílení reformních opatření Národního programu reforem je úzce provázána s cíli a prioritami především těchto stávajících rozvojových dokumentů ČR: Rámcem strategie konkurenceschopnosti, Strategií mezinárodní konkurenceschopnosti ČR, Strategií regionálního rozvoje ČR 2014 - 2020 a Strategickým rámcem udržitelného rozvoje.

Gestor: vláda ČR

Časový rámec: 2011 - 2020

3.2.2 Rámec strategie konkurenceschopnosti

Základní charakteristika: Rámec strategie konkurenceschopnosti je rozvojový dokument pro zlepšení postavení ČR na mezinárodních trzích. Strategie analyzuje základní faktory ovlivňující pozici ČR a navrhuje opatření pro zlepšení stavu těchto faktorů, ve kterých ČR zaostává. Zásadním aspektem pro posilování mezinárodní konkurenceschopnosti je zde hospodářský růst založený na vlastních úsporách. V ČR je tedy nutné podporovat a udržet úspory soukromého sektoru a vyrovnané hospodaření veřejného sektoru. Z toho vyplývá jako úkol především požadavek na snižování schodku veřejných financí. Podrobněji se dokument zabývá následujícími oblastmi - instituce, vzdělanost, efektivnost trhů práce a zboží, finančními trhy, technologickou připraveností, zlepšováním charakteristik podnikání a inovacemi. Pro každou z uvedených oblastí identifikuje cíle a opatření pro zlepšení předpokladů pro konkurenceschopnost ČR na globálních trzích. V jednotlivých oblastech definuje: potřebu reforem (penzijní, daňové, veřejných institucí), podporu služeb s vysokou přidanou hodnotou, posílení vazby vzdělávání a školství, rozvoj infrastruktury nebo posílení komercializace inovací a zvýšení efektivity dotací pro VaV atd.

Strategie navazuje na Národní program reforem České republiky 2011.

Gestor: Národní ekonomická rada vlády pro konkurenceschopnost a podporu podnikání

Časový rámec: od 2011

3.2.3 Strategie mezinárodní konkurenceschopnosti ČR

Základní charakteristika: Jedná se základní dlouhodobý rozvojový průřezový dokument k zajištění mezinárodní konkurenceschopnosti ČR v globalizovaném světě. Cílem je postoupit mezi dvacítku nejvíce konkurenceschopných zemí světa. K tomu je nutné posunout se od rozvojového modelu založeného z velké části na levné pracovní síle k systému založenému na kvalitních institucích a infrastruktuře, ve kterém bude maximálně využíván potenciál pracovních sil a motorem ekonomiky bude tvořivé podnikání a inovace. Strategie identifikuje tři úrovně faktorů ovlivňující konkurenceschopnost: (i) základní, (ii) efektivní a (iii) inovační. V rámci těchto faktorů budou mít regionální dopad především tato opatření: rozvoj infrastruktury (dopravní, energetické, OZE a vysokorychlostní internet), daňová reforma a rovnováha veřejných financí, zefektivnění financování zdravotnictví a fungování pojišťoven, posílení vazby vzdělávání na praxi, zavedení jednotného výplatního místa sociálních a dalších dávek, podpora selektivní migrace, realizace programů finančního inženýrství a kohezní politika ČR 2014+ zaměřená na selektivní intervence a jejich tematické zúžení.

Strategie navazuje na Národní program reforem České republiky 2011.

Gestor: MPO

Časový rámec: 2012 - 2020

3.2.4 Strategický rámec udržitelného rozvoje

Základní charakteristika: Strategický rámec udržitelného rozvoje (SRUR) tvoří dlouhodobý rámec pro politická rozhodování v kontextu mezinárodních závazků, které ČR přijala v souvislosti s členstvím v EU, OECD a OSN, respektující zároveň specifické podmínky ČR. Slouží jako východisko pro

zpracování koncepčních materiálů (sektorových politik či akčních programů) a pro strategické rozhodování v rámci státní správy a územní veřejné správy a pro jejich spolupráci se zájmovými skupinami. Přijetím SRUR prokazuje ČR soustavné plnění závazků vyplývajících ze závěrů jednání Světového summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu (2002). Stanovené principy, cíle a prioritní osy jsou nastaveny s ohledem na tři základní oblasti rozvoje společnosti - ekonomickou, sociální a environmentální. Regionální aspekty rozvoje ČR jsou řešeny v prioritní ose 3 Rozvoj území s cílem zvýšit ekonomický a environmentální potenciál a konkurenceschopnost regionů na úroveň vyspělých regionů EU a snižovat nepřiměřené regionální disparity. Zároveň je kladen důraz na posílení role měst a zabezpečení udržitelného rozvoje venkova, k čemuž by mělo dojít finančním zabezpečením obcí a krajů prostřednictvím systému rozpočtového určení daní.

Strategie navazuje na Národní program reforem České republiky 2011.

Gestor: MŽP

Časový rámec: 2010 - 2030

3.2.5 Strategie regionálního rozvoje ČR 2014 - 2020

Základní charakteristika: V současnosti připravovaný základní koncepční dokument na národní úrovni ve sféře regionálního rozvoje a jeho podpory na období po roce 2014. Cílem je formulovat témata a aspekty významné pro podporu regionálního rozvoje. Strategie bude představovat hlavní východiska pro formulaci regionálních potřeb a specifik pro programování období 2014+ politiky ekonomické, sociální a územní soudržnosti EU. Vedle tradičně analyzovaných faktorů regionálního rozvoje je kladen důraz na faktory „nové“ - demografické změny, klimatické změny, energetickou soběstačnost, komplexně pojatou územní soudržnost, dostupnost služeb atd. Analytické postupy byly zvoleny tak, aby bylo možné vymezit státem podporovaná území na základě funkční typologie a územních vazeb provedené na nižší než krajské úrovni (na mikroregionální úrovni, příp. na úrovni obcí s rozšířenou působností). Cílem je přinést jiný pohled na regionální diferenciaci státu než přes správní regiony. Specifické nástroje a formy podpory tak budou vymezovány například pro urbanizovaná území, tzv. vnitřní periferie, příhraniční periferie atd. Důraz je kladen na průmět regionální dimenze do sektorových politik, využití vnitřního potenciálu území a regionálních aktérů, integrované přístupy řešení problémů reflektující typ regionů a funkční územní vazby a vztahy. Cíle, priority a nástroje pro regionální politiku budou nastaveny tak, aby bylo v rozvinutých oblastech a aglomeracích umožněno posílení regionální konkurenceschopnosti, na druhé straně tak, aby upadající a problémové oblasti mohly být stabilizovány a vytvořeny v nich podmínky pro nastartování budoucího udržitelného růstu. Regionální politika tak má mít tři funkce - (i) integrující (zapojení celého území, tzn. all-region přístup), (ii) preventivní (reakce na rizika budoucího vývoje) a (iii) léčebnou (řešení dlouhodobé nerovnováhy).

Významnost této strategie podtrhuje skutečnost, že její příprava a schválení je v programovém prohlášení současné vlády a navazuje na Národní program reforem České republiky 2011.

Gestor: MMR

Časový rámec: 2014 - 2020, předpokládané dokončení a schválení dokumentu říjen 2012

3.2.6 Program rozvoje venkova 2007 - 2013

Základní charakteristika: Program rozvoje venkova primárně zajišťuje působení Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova v ČR v programovém období 2007 - 2013. Zároveň se ale jedná také o hlavní koncepční rozvojový dokument ČR pro oblast zemědělství a venkova. Cílem je rozvoj venkovského prostoru na bázi trvale udržitelného rozvoje, zlepšení stavu životního prostředí a snížení negativních vlivů intenzivního zemědělského hospodaření. Dokument je dále zaměřen na podporu rozšiřování a diverzifikaci ekonomických aktivit ve venkovském prostoru s cílem rozvíjet podnikání, vytvářet nová pracovní místa, snížit míru nezaměstnanosti na venkově, na zlepšení dopravní a technické infrastruktury, na zajištění chybějícího občanského vybavení a posílení sounáležitost obyvatel na venkově.

Gestor: MZe

Časový rámec: 2007 - 2013

3.2.7 Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2011-2015

Základní charakteristika: Jedná se o dlouhodobý a každoročně aktualizovaný koncepční dokument pro oblast vysokých škol. Definuje hlavní principy fungování vysokých škol a je rozhodný pro stanovení výše příspěvku a dotací ze státního rozpočtu. Ústředním cílem je změna orientace rozvoje vysokých škol směrem od kvantity ke kvalitě. Základním předpokladem pro provádění efektivních kvalitativních změn je diverzifikace systému terciárního vzdělávání. Kromě úkolů a činností MŠMT se předpokládá aktivní role jednotlivých vysokých škol. K dosažení uvedeného cíle se dokument zaměřuje na sladění počtu studentů s demografickým vývojem, hodnocení kvality VŠ dle mezinárodních standardů, zavedení Národního kvalifikačního rámce terciárního vzdělávání a silnější spolupráci s praxí včetně posílení zodpovědnosti VŠ za zaměstnatelnost. K zavádění těchto kroků realizuje MŠMT změnu pravidel financování vysokých škol zahrnující orientaci na výstupní a kvalitativní kritéria, podporu diverzifikace jednotlivých vysokých škol a institucionální podporu VaV poskytovanou na dlouhodobý koncepční rozvoj.

Strategie navazuje na Národní program reforem České republiky 2011.

Gestor: MŠMT

Časový rámec: 2011 - 2015

3.2.8 Strategie celoživotního učení

Základní charakteristika: Strategie celoživotního učení je základním dokumentem ČR pro oblast celoživotního učení. Definuje hlavní strategické směry, jejichž podporou bude zajištěna všem skupinám obyvatel možnost k získávání a zdokonalování znalostí a kompetencí potřebných k uplatnění v pracovním, občanském i osobním životě. Cíle, strategické směry a opatření jsou postaveny na (i) osobním rozvoji každého jednotlivce, (ii) sociální soudržnosti a aktivním občanství a (iii) zaměstnatelnosti tedy schopnosti nalézat zaměstnání a uplatnění na trhu práce. Proto dokument zdůrazňuje potřebu provázat střední odborné školství s praxí, posílit nabídku bakalářských studijních programů, podporu vzdělávání dospělých z praxe, zavedení a fungování Národní soustavy kvalifikací a vytvoření podmínek pro sladování nabídky vzdělávání s potřebami trhu práce.

Gestor: MŠMT

Časový rámec: 2007 - 2015

3.2.9 Národní politika výzkumu, vývoje a inovací ČR na léta 2009 - 2015

Základní charakteristika: Základní rámec pro realizaci opatření v oblasti VaVal stimulující rozvoj znalostní společnosti, který povede k dalšímu růtu konkurenceschopnosti české ekonomiky a ke zlepšení kvality života obyvatel ČR. Odstraněním nedostatků systému VaVal chce přispět k vytvoření prostředí, které bude motivovat jednak k excelentnímu výzkumu a tvorbě nových poznatků využitelných v aplikacích, a zároveň povede k růstu poptávky po výsledcích VaV z aplikační sféry a jejich transformaci do inovačních produktů a služeb. Významnými novými principy jsou posílení závislosti výše podpory na dosahovaných výsledcích, zavedení strategického řízení VaVal na všech úrovních a posílení přenosu výsledků VaV do praktických aplikací. Postupně by tak mělo dojít ke zvýšení významu účelové podpory, posílení manažerského řízení VŠ a ostatních výzkumných institucí nebo podpoře výstavby a rozvoje infrastruktury pro VaVal na regionální úrovni s vazbou na aplikační sféru. Ve výhledu je pracováno i s obdobím po roce 2015, kdy bude mít ČR oproti současnosti

omezený přístup k finančním prostředkům ze strukturálních fondů. Důraz bude kladem především finanční udržitelnosti velkých infrastrukturních projektů VaVal.

Strategie je úzce provázána s Národním programem reforem České republiky 2011.

Gestor: MŠMT

Časový rámec: 2009 - 2015

3.2.10 Strategie dopravy jako nevyhnutelná součást rozvoje ČR do roku 2025

Základní charakteristika: Jedná se o základní koncepční dokument, který stanovuje hlavní směry vývoje sektoru dopravy v dlouhodobém horizontu. Cílem strategie je výrazné zlepšení využívání systémů veřejné dopravy a multinodální nákladní přepravy s omezením vlivů na životní prostředí. Dokument mění priority v realizaci staveb dopravní infrastruktury a představuje podklad pro vyjednávání s EU o jejím financování v programovém období 2014 - 2020. Strategie výrazně akcentuje potřebu lepšího využití stávajících finančních zdrojů, hledání alternativních finančních zdrojů (PPP, úvěrové financování ze soukromých zdrojů apod.), snížení nákladů na výstavbu (optimalizace technických parametrů, zkrácení přípravných prací apod.) a zavádění nových technologií (inteligentní dopravní systémy, zavádění alternativních pohonů dopravních prostředků).

Strategie navazuje na Národní program reforem České republiky 2011.

Gestor: MD

Časový rámec: předpoklad 2011 - 2025, dokument je v současné době v přípravě

3.2.11 Státní energetická koncepce

Základní charakteristika: Státní energetická koncepce je základním dlouhodobým dokumentem ČR v oblasti energetiky. Vymezuje strategické priority, stanovuje soubor strategických cílů a jejich cílové hodnoty a nástroje pro dosažení těchto cílů. Je zde jasně definována role státu a zásady jeho působení jak na podnikatelské prostředí, tak v oblasti mezinárodních vztahů. Klíčové priority energetiky ČR jsou udržení přebytkové výrobní a výkonové bilance založené na dostupných tuzemských zdrojích, rozvoj síťové infrastruktury v kontextu zemí střední Evropy a zvýšení energetické bezpečnosti, odolnosti a schopnosti zajistit nezbytné dodávky energií, zvyšování energetické účinnosti ekonomiky, podpora VaVal zajišťující konkurenceschopnost české energetiky a zajištění šetrného přístupu k životnímu prostředí. Zásadním faktorem budoucího vývoje české energetiky je postupné uzavírání elektráren v okolních zemích (jaderných elektráren v Německu, uhelných elektráren v Polsku) bez přípravy adekvátní náhrady, které způsobuje, že všechny sousední země se již staly nebo se v blízké budoucnosti stanou závislými na dovozu energie.

Gestor: MPO

Časový rámec: 2010 - 2030

3.2.12 Efektivní veřejná správa a přátelské veřejné služby

Základní charakteristika: Jedná se o základní koncepční dokument ČR posilující koordinaci a efektivitu veřejné správy a veřejných služeb. Strategie zajišťuje koordinaci a synergické působení intervencí realizovaných v rámci Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost, Integrovaného operačního programu a národních zdrojů v programovém období 2007 - 2013. Důraz je kladem na zavedení strategického plánování ve státní správě a její racionalizaci, zefektivnění činnosti veřejné správy, přiblížení veřejné služby občanovi a zkvalitnění činnosti justice. Prostřednictvím těchto aktivit dojde k zefektivnění fungování veřejné správy a veřejných služeb a tím k podpoře socioekonomického růstu ČR a zvýšení kvality života občanů.

Strategie je úzce provázána s Národním programem reforem České republiky 2011.

Gestor: MV

Časový rámec: 2007 - 2015

3.2.13 Státní politika v elektronických komunikacích - Digitální Česko

Základní charakteristika: Digitální Česko představuje střednědobý koncepční dokument pro oblast elektronických komunikací. Jeho hlavním cílem je postupně zvyšovat rychlost a dostupnost pevného i mobilního internetu a snížit hluboký rozdíl v přístupu k vysokorychlostnímu internetu mezi venkovem a městy. Dokument stanovuje zajištění přístupu k vysokorychlostnímu internetu ve všech obydlených lokalitách ČR, postupné navyšování přenosové rychlosti a ve venkovských oblastech dosažení 50% přenosové rychlosti dosahované ve městech. Toho bude dosaženo mimo jiné zřízením Registru pasivní infrastruktury nebo stanovením takových podmínek v přidělování rádiových kmitočtů, které budou preferovat primárně pokrytí míst s nižší koncentrací obyvatel.

Strategie navazuje na Národní program reforem České republiky 2011.

Gestor: MPO

Časový rámec: 2011 - 2015

3.2.14 Státní kulturní politika ČR 2009 - 2014

Základní charakteristika: Státní kulturní politika představuje hlavní střednědobý rozvojový dokument ČR pro oblast kultury. Cílem je podporovat kulturu, vytvořit optimální vazby mezi ní a všemi oblastmi společnosti a zpřístupnit její hodnoty k využití v ostatních oblastech lidských aktivit. Kultura tak má v příštích letech sehrát zásadní roli v rozvoji české společnosti a bude tak možno o ní opřít ekonomický, environmentální a sociální rozvoj státu. Dospět by se k tomu mělo prostřednictvím účelnějšího a efektivnějšího využívání potenciálu širokého spektra památek (vč. realizace PPP projektů) a vyšší účasti občanů na kulturním dění. Dokument definuje roli státu, krajů a obcí při podpoře zachování a tvorby kulturních hodnot. Státní kulturní politika nastavuje spolupráci a součinnost pro oblast kultury mezi Integrovaným operačním programem a Regionálními operačními programy v programovém období 2007 - 2013.

Gestor: MK

Časový rámec: 2009 - 2014

3.2.15 Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2007 - 2013

Základní charakteristika: Koncepce představuje střednědobý strategický dokument zaměřený na rozvoj odvětví cestovního ruchu v ČR. Koncepce respektuje regionální aspekt a význam cestovního ruchu, její cíle a opatření jsou stanoveny s ohledem na skutečnost, že cestovní ruch je významným faktorem rozvoje regionů včetně těch, které jsou hospodářsky a sociálně problémové. Cílem je zvýšení ekonomické výkonnosti a konkurenceschopnosti cestovního ruchu na národní i regionální úrovni. Jedním ze základních problémů bylo nedostatečné využití cestovního ruchu pro diverzifikaci ekonomických činností ve venkovském prostoru. V návaznosti byly v rámci priorit definovány dílčí cíle a opatření zaměřené na rozvoj regionálních produktů a infrastruktury cestovního ruchu. Koncepce nastavuje základní vztahy pro oblast cestovního ruchu mezi Integrovaným operačním programem a Regionálními operačními programy v programovacím období 2007 - 2013.

Gestor: MMR

Časový rámec: 2007 - 2013

Tabulka 1: Přehled nejvýznamnějších národních strategií s časovým horizontem 2013+

Oblast	Název strategie	Stručná charakteristika	Dopad pro kraj
Cestovní ruch	Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR	Základní střednědobý strategický dokument pro oblast cestovního ruchu ČR; rajonizace CR, vztah IOP a ROPy v CR, důraz na zvýšení výkonnosti CR při zohlednění regionálních aspektů	Podpora specifických regionálních produktů a související rekonstrukce a rozvoj potřebné infrastruktury CR
Dopravní infrastruktura	Strategie dopravy jako nevyhnutelná součást rozvoje ČR do roku 2025	Základní koncepční dokument pro oblast dopravy; rozvoj dopravy v souladu s principy udržitelného rozvoje, zavádění nových technologií, lepší využití stávajících a hledání nových alternativních finančních zdrojů	Pokračující rozvoj silniční a železniční dopravy, podpora zavádění IDS v městech a regionech s využitím vzoru IDS v JMK
Energetika	Státní energetická koncepce	Základní dlouhodobý dokument ČR v oblasti energetiky; udržení přebytkové bilance, posílení schopnosti zajistit dodávky energií, všechny sousední země se stávají závislými na dovozu energie	Podpora rozvoje výrobních zdrojů vč. vhodných OZE, související VaV, budování energetické infrastruktury
ICT a smart administration	Efektivní veřejná správa a přátelské veřejné služby	Základní koncepční dokument ČR posilující koordinaci a efektivitu veřejné správy a veřejných služeb; vztah IOP, OP LZZ a národních zdrojů, maximální dostupnost a kvalita veřejných služeb	Rozvoj e-Governmentu, sledování kvality a dostupnosti veřejných služeb, zapojení soukromého sektoru do poskytování veřejných služeb
	Státní politika v elektronických komunikacích	Střednědobý koncepční dokument pro oblast elektronických komunikací; zvyšování přenosové rychlosti pevného i mobilního internetu, dostupnost vysokorychlostního internetu ve všech obydlených oblastech ČR	Snížení rozdílů v přístupu k vysokorychlostnímu internetu mezi městem a venkovem, posilování e-Governmentu
Hospodářství a mezinárodní konkurenceschopnost	Investice pro evropskou konkurenceschopnost: Příspěvek České republiky ke Strategii Evropa 2020	Ústřední koncepční dokument vlády; propojuje Strategii Evropa 2020 a Programové prohlášení vlády, struktura reformních opatření ústředních orgánů, výchozí dokument pro strategie jednotlivých resortů	Stanovuje mantinely pro reformní kroky vlády a pro strategické dokumenty jednotlivých resortů
	Rámec strategie konkurenceschopnosti	Rozvojový dokument definující cíle pro zlepšení postavení ČR na mezinárodních trzích; rozvojová opatření pro oblasti instituce, vzdělanost, trh práce a zboží, finanční trhy, technologická připravenost, zlepšování charakteristik podnikání a inovace	Rozvoj infrastruktury, optimalizace sítě škol, vyšší provázanost vzdělávání a praxe, změna pravidel financování VŠ, pokrytí obydlených území vysokorychlostním internetem
	Strategie mezinárodní konkurenceschopnosti ČR	Dlouhodobý průřezový rozvojový dokument k zajištění mezinárodní konkurenceschopnosti ČR; rozvoj infrastruktury, daňová reforma, jednotné výplatní místo, kohezní politika 2014+	Rozvoj dopravní a energetické infrastruktury, OZE, profilace VŠ, vyšší provázanost vzdělávání a praxe, podpora mobility pracovní síly

Oblast	Název strategie	Stručná charakteristika	Dopad pro kraj
Kultura	Státní kulturní politika ČR	Státní kulturní politika představuje hlavní střednědobý rozvojový dokument ČR pro oblast kultury; efektivnější využívání památek, posílení účasti občanů, definuje roli státu, krajů, a obcí, vztah IOP a ROPy	Digitalizace kulturního obsahu a jeho zpřístupnění, podpora drobných památek v krajině, systém podpory využívání potenciálu kulturních památek, vyhodnocování přínosu veřejných kulturních služeb
Regionální politika	Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020	Základní koncepční dokument pro oblast regionálního rozvoje; podklad pro přípravu programového období EU 2014+, změna v přístupu k vymezení podporovaných území, all-region přístup, funkční typologie a územní vazby	Diferencovaná podpora pro rozvíjející se a zaostávající území kraje (významný doplněk ke krajské reg. politice), vnímání vnitrokrajských rozdílů na úrovni státu jako problém
Rozvoj venkova	Program rozvoje venkova 2007 - 2013	Dokument zajišťuje působení Evropského zemědělského fondu v ČR a je hlavním koncepčním dokumentem pro oblast zemědělství a venkova; diverzifikace ekonomických aktivit, zlepšení infrastruktury a sounáležitosti obyvatel na venkově	Podpora nezemědělských aktivit na venkově, využití OZE, rozvoj CR a kulturního dědictví na venkově
Školství a vzdělávání	Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol	Dlouhodobý koncepční dokument pro oblast vysokých škol; orientace VŠ na kvalitu, optimalizace počtu a struktury VŠ, silnější propojení VŠ s praxí a změna pravidel financování VŠ	Potřeba jasné profilace vysokých škol, podpora studentských praxí, posilování vazeb na zaměstnavatele, nová institucionální podpora VaV poskytovaná na koncepční rozvoj
	Strategie celoživotního učení	Základní dokument ČR pro oblast celoživotního učení; silnější provázání vzdělávání s praxí, podpora studijních oborů uplatnitelných na trhu práce, zavedení Národní soustavy kvalifikací	Podpora stáží a praxí žáků SŠ v podnikové sféře, akcent na spolupráci zaměstnavatelů s VŠ
Udržitelný rozvoj	Strategický rámec udržitelného rozvoje	Dlouhodobý rámec pro politická rozhodování v kontextu mezinárodních závazků; východisko pro zpracování koncepčních materiálů a pro strategické rozhodování v rámci státní správy a územní veřejné správy, zvýšení úrovně regionů, posílení měst a udržitelný rozvoj venkova	Posílení finančního zabezpečení obcí a krajů prostřednictvím systému rozpočtového určení daní, snížení nepřiměřených regionálních disparit
Výzkum, vývoj a inovace	Národní politika výzkumu, vývoje a inovací ČR	Základní rámec pro realizaci opatření v oblasti VaVal; posílení závislosti výše podpory na dosahovaných výsledcích, posílení přenosu výsledků VaV do praxe, výhled na období 2015+ související s poklesem finančních prostředků ze SF EU	Rozvoj velkých infrastrukturálních projektů VaVal v regionálních centrech ze strukturálních fondů (do 2015), problematika financování jejich provozu (2015+)

Zdroj: vlastní zpracování.

4 Makroekonomický kontext a projevy hospodářské krize

4.1 Mezinárodní situace

Další vývoj v současnosti výrazně nestabilní situace na evropských a potažmo globálních trzích podmíněné špatným stavem veřejných financí a fiskálního prostředí některých zemí eurozóny bude mít pro českou výrazně proexportně orientovanou ekonomiku zásadní vliv. Dopady finanční a ekonomické krize z roku 2008 se projevily u většiny hlavních světových ekonomik hospodářskou recesí (viz tabulku 2). Přestože země nejvíce postižené krizí jsou nyní ve fázi pozvolného navracení se k předkrizové hladině HDP (např. Německo), oživení je velice křehké (například v Německu, jež je klíčovým obchodním partnerem ČR byl ve 2. čtvrtletí 2011 pouze 0,1 %) a neopírá se o vyřešené příčiny krize, ale spíše o měnové a rozpočtové stimulační. Problémy strukturálních schodků veřejných financí a relativně vysoké míry zadlužení ekonomik eurozóny během krize vykrystalizovaly v prohloubení cyklické složky deficitů (viz graf 1), např. sanací bankovního sektoru a podporou reálné ekonomiky (např. tzv. šrotovné). Státní pomoc západoevropským bankám držící řecké dluhopisy jsou aktuální i nyní. Hospodářský vývoj v zemích EU je dnes značně nerovnoměrný - např. Portugalsko, Řecko prochází silnou recesí, situace v Irsku, Itálii a Španělsku je rovněž nejistá a pravděpodobně tyto ekonomiky budou stagnovat. Poslední predikce renomovaných institucí očekávají v blízké budoucnosti další prudké zhoršení globální ekonomické situace.

Dluhová krize bude v mnoha zemích brzdit hospodářský růst (viz tabulku 3), neboť nevyhnutelně bude muset dojít ke zvýšení daňového zatížení. Pakliže se ČR nebude potýkat s přímými důsledky fiskální krize, nepochybně na její ekonomiku negativně dolehne nepříznivá situace v ostatních zemích (např. poklesem exportu z důvodu nižší poptávky na zahraničních trzích, snížením výdajů domácností a firem, nižším výběrem spotřebních daní a snížením výdajů státního rozpočtu i dalších veřejných rozpočtů). Více než 15 zemí EU dosáhlo v roce 2010 více než 50% zadlužení v porovnání s HDP a zejména státy PIIGS mají chronické problémy s plněním závazků splácení státních půjček. Ačkoliv programem většiny zemí je fiskální restrikce a konsolidace, přebytkové hospodaření státního rozpočtu nemá žádná ze zemí eurozóny a deficit pro letošní rok je odhadován na 4,3 % HDP. Dalším rizikovým fenoménem je šíření problémů dluhové krize i do bankovního sektoru. Expozice vůči státním dluhopisům snižuje důvěru i aktivitu mezibankovních trhů.

Aktuální hrozba bankrotu Řecka a potenciálně dalších států jižní Evropy ohrožuje další pokračování společné evropské měny a prakticky znemožňuje spolehlivější makroekonomické predikce.⁴ Lze pouze konstatovat, že další vývoj bude korespondovat s rozdíly v konkurenceschopnosti jednotlivých zemí EU a eurozóny. Klíčový pro další vývoj bude také další postup při záchraně eurozóny a s ní související politická stabilita v Evropě.

⁴ Například predikce hospodářského vývoje Ministerstva financí ČR zveřejněná v říjnu 2011 počítá již o 0,4 procentních bodů nižším růstem HDP ČR než predikce z července 2011. Výrazně nižší růst predikovalo na podzim Ministerstvo financí ČR také pro všechny významné obchodní partnery ČR.

Tabulka 2: Hrubý domácí produkt, vybrané země (roční růst v %, stálé ceny)

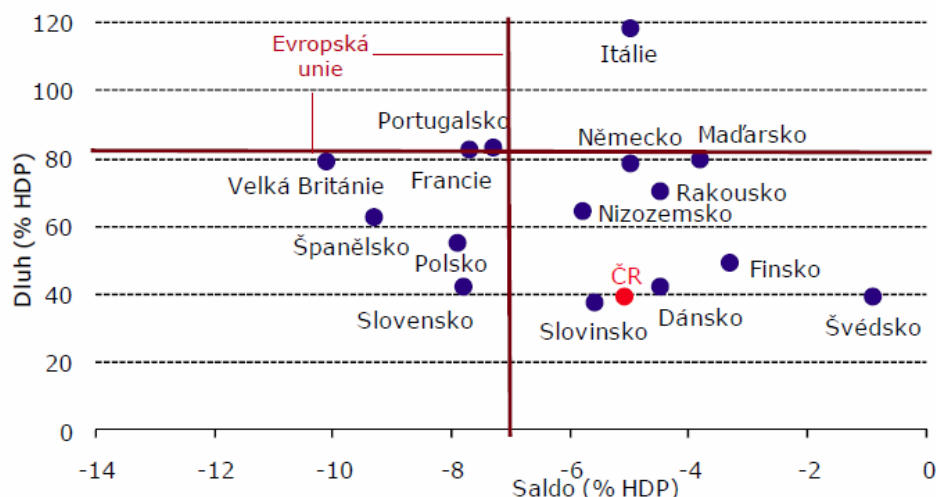
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
									<i>Predikce</i>	<i>Predikce</i>
USA	2,5	3,5	3,1	2,7	1,9	-0,3	-3,5	3,0	1,6	1,9
EU27	1,3	2,5	1,9	3,3	3,1	0,5	-4,3	1,8	1,7	1,1
EA12	0,7	2,1	1,6	3,2	2,9	0,4	-4,2	1,8	1,7	1,0
Německo	-0,4	1,2	0,7	3,7	3,3	1,1	-5,1	3,7	2,9	1,2
Francie	0,9	2,5	1,8	2,5	2,3	-0,1	-2,7	1,5	1,7	1,3
Spojené království	2,8	3,0	2,2	2,8	2,7	-0,1	-4,9	1,4	1,2	1,8
Rakousko	0,9	2,6	2,4	3,7	3,7	1,4	-3,8	2,3	2,9	1,9
Maďarsko	4,0	4,5	3,2	3,6	0,8	0,8	-6,7	1,2	1,4	1,7
Polsko	3,9	5,3	3,6	6,2	6,8	5,1	1,6	3,8	4,2	3,6
Slovensko	4,8	5,1	6,7	8,5	10,5	5,8	-4,8	4,0	3,4	3,0
Česká republika	3,6	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5	-4,1	2,3	2,1	1,0

Zdroj: Makroekonomická predikce MF ČR (říjen 2011).

Tabulka 3: Vývoj veřejných dluhů v Evropě v poměru k HDP

Země	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Řecko	101,70%	97,40%	98,60%	100,00%	106,10%	105,40%	110,70%	127,10%	142,80%
Itálie	105,70%	104,40%	103,80%	105,80%	106,60%	103,60%	106,30%	116,10%	119,00%
Belgie	103,50%	98,50%	94,20%	92,10%	88,10%	84,20%	89,60%	96,20%	96,80%
Irsko	32,20%	31,00%	29,70%	27,40%	24,80%	25,00%	44,40%	65,60%	96,20%
Portugalsko	55,60%	56,90%	58,30%	63,60%	63,90%	68,30%	71,60%	83,00%	93,00%
Německo	60,40%	63,90%	65,80%	68,00%	67,60%	64,90%	66,30%	73,50%	83,20%
Francie	58,80%	62,90%	64,90%	66,40%	63,70%	63,90%	67,70%	78,30%	81,70%
Maďarsko	55,60%	58,40%	59,10%	61,80%	65,70%	66,10%	72,30%	78,40%	80,10%
Velká Británie	37,50%	39,00%	40,90%	42,50%	43,40%	44,50%	54,40%	69,60%	80,00%
EU	60,40%	61,90%	62,20%	62,80%	61,50%	58,80%	62,30%	74,40%	80,00%
Rakousko	66,50%	65,50%	64,80%	63,90%	62,10%	60,70%	63,80%	69,60%	72,30%
EMU	68,00%	69,10%	69,50%	70,10%	68,50%	66,20%	69,80%	66,20%	69,90%
Malta	60,10%	69,30%	72,30%	70,10%	63,40%	62,00%	61,50%	67,60%	68,00%
Nizozemí	50,50%	52,00%	52,40%	51,80%	47,40%	45,30%	58,20%	60,80%	62,70%
Kypř	64,60%	68,90%	70,20%	69,10%	64,60%	58,30%	48,30%	58,00%	60,80%
Španělsko	52,50%	48,70%	46,20%	43,00%	39,60%	36,10%	39,80%	53,30%	60,10%
Polsko	42,20%	47,10%	45,70%	47,10%	47,70%	45,00%	47,10%	50,90%	55,00%
Finsko	41,50%	44,50%	44,40%	41,70%	39,70%	35,20%	34,10%	43,80%	48,40%
Lotyšsko	13,50%	14,60%	14,90%	12,40%	10,70%	9,00%	19,70%	36,70%	44,70%
Dánsko	49,50%	47,20%	45,10%	37,80%	32,10%	27,50%	34,50%	41,80%	43,60%
Slovensko	43,40%	42,40%	41,50%	34,20%	30,50%	29,60%	27,80%	35,40%	41,00%
Švédsko	52,60%	52,30%	51,10%	50,80%	45,00%	40,20%	38,80%	42,80%	39,80%
Česko	28,20%	29,80%	30,10%	29,70%	29,40%	29,00%	30,00%	35,30%	38,50%
Litva	22,30%	21,10%	19,40%	18,40%	18,00%	16,90%	15,60%	29,50%	38,20%
Slovinsko	28,00%	27,50%	27,20%	27,00%	26,70%	23,10%	21,90%	35,20%	38,00%
Rumunsko	24,90%	21,50%	18,70%	15,80%	12,40%	12,60%	13,40%	23,60%	30,80%
Lucembursko	6,30%	6,10%	6,30%	6,10%	6,70%	6,70%	13,60%	14,60%	18,40%
Bulharsko	53,60%	45,90%	37,90%	29,20%	21,60%	17,20%	13,70%	14,60%	16,20%
Estonsko	5,70%	5,60%	5,00%	4,60%	4,40%	3,70%	4,60%	7,20%	6,60%

Zdroj: Eurostat.

Graf 1: Dluh a saldo hospodaření vládního sektoru (2010, v % HDP)


Zdroj: Eurostat a MF ČR (2011).

4.2 Situace v České republice

Vývoj ekonomiky v České republice byl po nebyvalém růstu po vstupu do Evropské unie stejně jako ostatní evropské ekonomiky zasažen výrazným snížením růstové dynamiky v roce 2008 (růst poklesl z více než 6 % na 2,5 %) a v roce následujícím razantním poklesem reálného růstu HDP o 4,1 %. Po mírném oživení v roce 2010 na úroveň 2,3 % se i v letošním roce očekává mírný růst (viz tabulku 4). Ač byla domácí spotřeba v době recese stabilizující složkou HDP, v roce 2010 došlo k poklesu domácí poptávky, která i nadále bude významně ovlivněna národními fiskálními opatřeními. Jde zejména o navýšení obou sazeb daně z přidané hodnoty o 1 p.b. v roce 2010, snížení platů ve vládním sektoru v roce 2011 a plánované zvýšení redukované sazby DPH z 10 na 14 % a postupné sjednocení na jednotnou sazbu DPH. Hlavním zdrojem růstu se tak stává bilance zahraničního obchodu, k čemuž přispívá samozřejmě i pokles reálné vládní spotřeby a tvorby hrubého fixního kapitálu. V příštích letech ministerstvo financí sice predikuje obrát a mírné zvýšení investiční dynamiky (viz tabulku 4), je však otázkou, zda se i přes revizi odhadů makroekonomického vývoje ve třetím kvartálu 2011 stále relativně pozitivní očekávání ve složité mezinárodní makroekonomické situaci naplní. Jak Ministerstvo financí zdůrazňuje, vzhledem k obrovským nejistotám ohledně dalšího vývoje dluhové krize eurozóny jsou predikované údaje (např. růst HDP pro rok 2011 2,1 %, pro rok 2012 o 1 %) zatíženy velkým rizikem směrem dolů.

Situace na trhu práce se po razantním propadu na 7,3 %⁵ v důsledku propouštění ve vládním sektoru na konci roku 2010 stabilizovala a v dosavadním průběhu roku 2011 došlo k výraznějšímu poklesu, než se původně očekávalo (o 0,7 p.b. v 1. čtvrtletí 2011 v meziročním srovnání) (Ministerstvo financí 2011), nicméně stále se pohybuje na úrovni 7 %. V příštím roce se očekává mírný pokles na 6,7 % jako projev mírného oživení zaměstnanosti a pokračujícího poklesu pracovní síly způsobeném klesající populací v produktivním věku (viz graf 2) (ČNB 2011).

Celková inflace se pohybuje poslední dva roky pod úrovní 2 %, v příštím roce předpokládá Česká národní banka růst na úroveň přes 3 % z důvodu zvýšení DHP, v roce 2013 by se již měla opět vrátit k hodnotám inflačního cíle české centrální banky, tj. ke 2 %. Ministerstvo financí je nicméně v predikci vývoje míry inflace pesimističtější (viz tabulku 4).

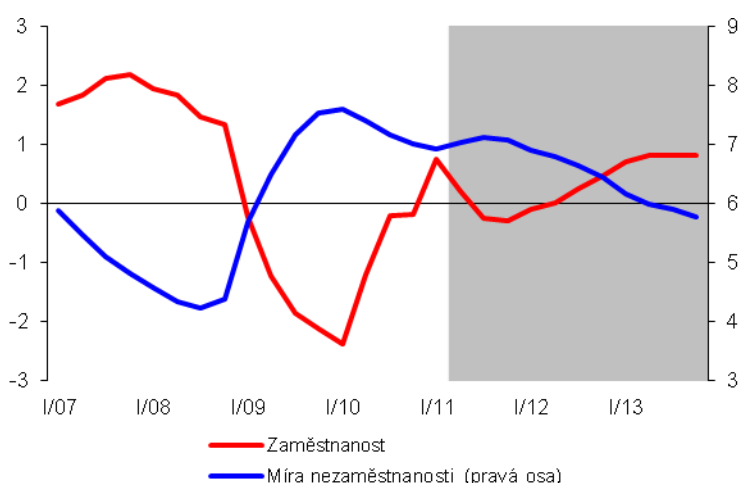
⁵ Obecná míra nezaměstnanosti dle VŠPS, ČSÚ.

Tabulka 4: Hlavní makroekonomické indikátory (2008-2012)

		2008	2009	2010	2011	2012	2011	2012
		Aktuální predikce					Minulá predikce	
Hrubý domácí produkt	růst v % s.c.	2,5	-4,1	2,3	2,1	1,0	2,5	2,5
Spotřeba domácností	růst v % s.c.	3,6	-0,2	0,2	-0,6	-0,5	0,5	2,0
Spotřeba vlády	růst v % s.c.	1,1	2,6	-0,1	-1,2	-0,5	-2,4	-2,1
Tvorba hrubého fixního kapitálu	růst v % s.c.	-1,5	-7,9	-3,1	2,1	1,4	1,9	3,2
Příspěvek ZO k růstu HDP	p.b., s.c.	1,3	-0,6	1,0	1,7	1,0	1,9	1,1
Deflátor HDP	růst v %	1,8	2,5	-1,2	0,0	1,7	-0,8	2,6
Průměrná míra inflace	%	6,3	1,0	1,5	1,9	3,2	2,3	3,5
Zaměstnanost (VŠPS)	růst v %	1,6	-1,4	-1,0	0,4	-0,2	0,2	0,4
Míra nezaměstnanosti (VŠPS)	průměr v %	4,4	6,7	7,3	6,9	6,9	6,7	6,4
Objem mezd a platů (dom. koncept)	růst v % b.c.	8,7	0,0	1,2	2,3	2,7	2,3	4,4
Podíl BÚ na HDP	%	-2,2	-2,5	-3,2	-3,1	-3,3	-3,9	-3,6
Předpoklady:								
Směnný kurz CZK/EUR		24,9	26,4	25,3	24,3	23,9	24,2	23,5
Dlouhodobé úrokové sazby	% p.a.	4,6	4,7	3,7	3,7	3,7	4,0	4,3
Ropa Brent	USD/barel	98	62	80	110	107	110	112
HDP eurozóny (EA12)	růst v % s.c.	0,4	-4,2	1,8	1,7	1,0	1,9	2,0

Zdroj: MF ČR (říjen 2011).

Graf 2: Prognóza ne/zaměstnanosti, ČR



Zdroj: ČNB (2011)

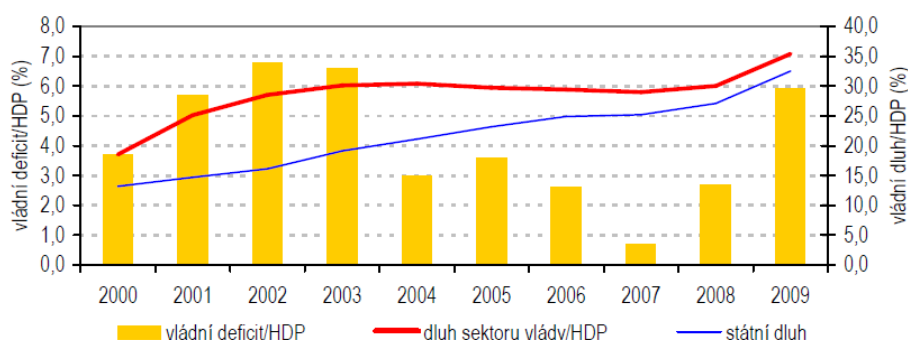
Pozn.: Zaměstnanost - meziroční změny v %, míra nezaměstnanosti v %, sezonně očištěno.

Stav veřejných financí České republiky je z hlediska mezinárodního srovnání základních ukazatelů prozatím relativně dobrý, nicméně nastoupené trendy (tj. prohlubování schodků veřejných rozpočtů, zvyšování podílu dluhu na HDP na současných 40 %) jsou jednoznačně negativní. Jak dokládají četné analýzy, veřejné finance jsou hlavní slabou stránkou makroekonomického vývoje ČR. Ani v období nejsilnějšího hospodářského růstu se nepodařilo dosáhnout vyrovnaného stavu veřejných financí (viz graf 3). Velmi vysoké tempo růstu veřejného dluhu představuje pro ekonomiku ve středním a delším období velké nebezpečí včetně i rizika ovlivňující možnosti splácení dluhu. Rychlé tempo stárnutí obyvatelstva pak hrozbu pro makroekonomickou stabilitu umocňuje. Současná konsolidační strategie vlády se zaměřuje na výdajovou stránku veřejných rozpočtů a pro nadcházející roky byly nastaveny snížené výdajové rámce pro státní rozpočet a státní mimorozpočtové fondy (1 147 mld. Kč pro rok 2012). Očekává se, že deficit vládního sektoru v letošním roce poklesne ze 4,5 % na 3,7 % HDP a i v dalších letech je prognózován mírný pokles v důsledku konsolidačních opatření. Finanční potřeby na obsluhu vládního dluhu budou nicméně růst a je zřejmé, že tlak na úspory ve veřejném sektoru se bude i nadále zvyšovat. Makroekonomická

predikce Ministerstva financí současně předpokládá růst podílu vládního dluhu na HDP země na 40,5 % v letošním roce, resp. na 42,2 % v roce 2012.

V mezinárodním kontextu dosavadní dobrý stav veřejných financí ČR včetně cenové stability je kvitován zahraničními investory a ČR si udržuje přední postavení mezi zeměmi s nejvyšší intenzitou přílivu zahraničních investic. Nesmírnou otevřenost české ekonomiky ilustruje podíl vývozu na HDP (v roce 2009 dosahoval 69,1 %, před recesí 80,1 % (rok 2007)) i vývoj bilance zahraničního obchodu (viz graf 4), který byl nepochybně do přebytku hnán přílivem PZI a aktivitami firem se zahraničním kapitálem. Na základě výsledků řady studií lze konstatovat, že velmi vysoká dynamika exportní a tím i růstové výkonnosti ČR, v posledních 15 letech, je z větší části důsledkem atraktivity ČR v rámci globálních vln outsourcingu a offshoringu než projevem rostoucí konkurenceschopnosti firem zakládanych občany ČR.

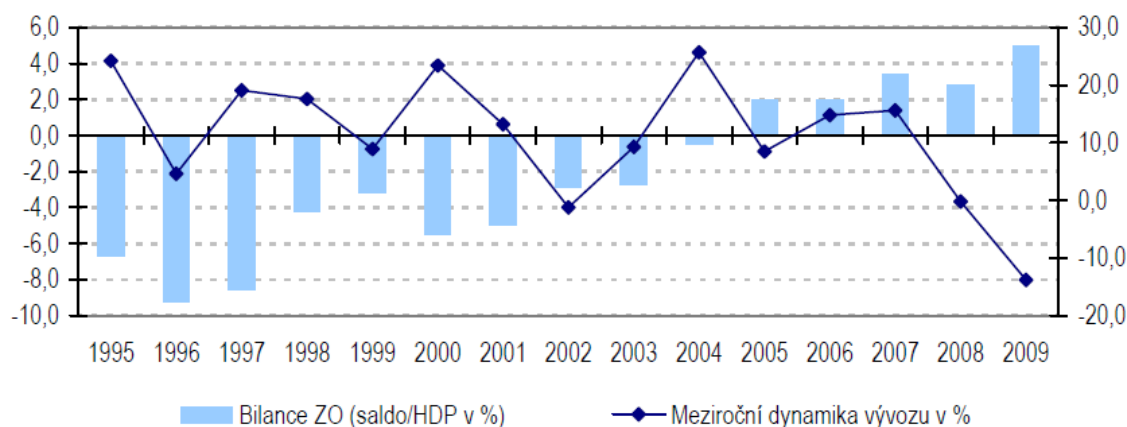
Graf 3: Vývoj deficitu a kumulativního salda veřejných financí



Zdroj: ČSÚ. Pozn. Státní dluh se vztahuje pouze ke státnímu rozpočtu ČR. Vládní deficit a dluh zahrnuje celý sektor vládních institucí (tzn. včetně územních samospráv, mimorozpočtových fondů ad.).

Zdroj: Převzato ze studie MPO a BermanGroup (2010).

Graf 4: Vývoj zahraničního obchodu ČR (2000-2009)

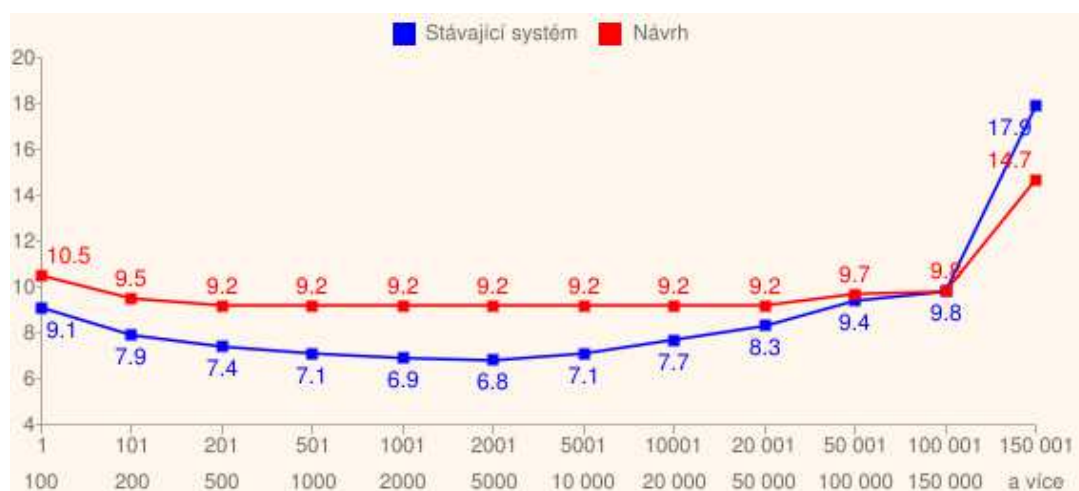


Zdroj: ČSÚ – Zahraniční obchod

Zdroj: Převzato ze studie MPO a BermanGroup (2010).

Aktuální vývoj v sektoru veřejných financí je důležitý nejen z hlediska makro-hospodářského vývoje, ale pochopitelně rovněž z pohledu financování krajských a obecních rozpočtů. V současné době je v legislativním procesu návrh na změnu rozpočtového určení daní (RUD) (plánovaná účinnost příslušné novely zákona je od 1.1.2013), které zásadním způsobem ovlivňuje konečnou výši rozpočtů jednotlivých samospráv. Podstatou navrhovaných změn je korekce rozdílů v příjmech z RUD na obyvatele u různých velikostních skupin obcí (viz graf 5) a úprava dopadu změn v sazbách DPH, jenž je součástí balíčku sdílených daní mezi státním a územními rozpočty.

Graf 5: Průměrný výnos sdílených daní na obyvatele (v tis. Kč) podle velikostních kategorií obcí



Zdroj: Obec a finance (2011).

Nejzásadnější dopady - výrazné snížení příjmů celkem o 5 mld. Kč - přináší navrhované změny pro rozpočty čtyř největších měst ČR, tj. i Brno (pokles příjmů o 0,9 mld. Kč na 5,7 mld. Kč). Na druhé straně u všech ostatních obcí (tj. 6241 obcí) má dojít ke zvýšení příjmů v celkové výši 13,5 mld. Kč. Principy navrhovaných změn jsou následující:

- sdílené daně budou posíleny ze státního rozpočtu o 7 mld. Kč, o které budou sníženy dotační programy obcím financované z národních zdrojů;
- Brno společně s Plzní a Ostravou bude zařazeno spolu s dalšími městy v rámci propočtu podílu na sdílených daních do nově vytvořené kategorie obcí nad 110 tis. obyvatel;
- změní se uplatňovaná kritéria a jejich váhy při výpočtu daňových podílů pro jednotlivé obce - nově se zavádí kritérium počet žáků (váha 7 %), váha kritéria prostého počtu obyvatel bude zvýšena z 3 % na 10 %, kritérium rozlohy katastrálního území zůstává beze změny, na kritérium postupných přechodů tedy zbývá váha 80 % (nyní činí 94 %);
- budou upraveny velikostní kategorie obcí pro výpočet kritéria postupných přechodů mj. s cílem posílit rozpočty nejmenších obcí.

Ačkoliv se počítá se časově omezenou kompenzací výpadku v rozpočtu Brna, je nepochybné, že navrhované změny rozpočtového určení daní přinesou pro Brno a obce Jihomoravského kraje významné dopady, se kterými je nezbytné při plánování rozvojových aktivit počítat.

Další plánovanou změnou je úprava výše podílu obcí i krajů na sdíleném výnosu daně z přidané hodnoty tak, aby finanční dopad zvýšeného výnosu plynoucího z již schválených úprav sazeb DPH v roce 2012 a v roce 2013 byl pro obce i kraje neutrální. Nově se má podíl obcí na sdílení výnosu z DPH od 1.1.2012 snížit z nynějších 21,4 % na 19,93 % a o rok později na 19,90 %. Rovněž v případě krajů má dojít ke snížení z 8,92 % na 8,29 %, resp. 8,28 % k 1.1.2013. Tyto úpravy jsou navrhovány s cílem neutrálního dopadu změn sazeb DPH na příjmovou stránku obecních a krajských rozpočtů. Je však zřejmé, že výdaje rozpočtů územních samospráv v souvislosti se změnou DPH nutně porostou. Přestože vliv na rozpočty jednotlivých obcí se bude lišit podle struktury zajišťovaných služeb, je zjevné, že největší dopad přinese pro výdaje na městskou hromadnou dopravu, opravy bytového fondu, svoz odpadků a samozřejmě na provoz zřizovaných organizací (nejčastěji školy) (Kypetová 2011). Totéž bude platit pro rozpočty krajů (provoz škol, nemocnic). Celkově nárůst výdajů poroste s objemem zajišťovaných veřejných služeb, kde je obec či kraj v pozici konečného spotřebitele (Kypetová 2011). Lze tedy očekávat, že i přes předpokládané zachování „rozpočtové neutrality“ stávajících daňových příjmů do krajského rozpočtu, budou významně růst nároky na jeho výdajovou složku. Výdajová stránka rozpočtu Jihomoravského kraje může být v budoucnu dále zatížena nutností řešit udržitelnost projektů financovaných ze strukturálních fondů programového období 2007-2013, zejména v kontextu provozních nákladů. Velkou výzvou nepochybně bude rovněž udržení finanční rentability projektů do nových vědecko-výzkumných infrastruktur.

5 Lidské zdroje

Demografické stárnutí obyvatel je dlouhodobým a nezvratitelným trendem nejen v ČR, ale v celé Evropě, jako důsledek prodlužování střední délky života a poklesu porodnosti. Dopady na strukturu obyvatelstva (snižování podílu osob v předproduktivním, ale zejména v produktivním věku, a zvyšování postproduktivní složky populace - viz tabulku 5) s sebou přináší důsledky pro důchodové a sociální systémy, strukturaci pracovního trhu i fungování a potřeby společnosti. Odhady demografických prognóz indikují, že míry porodnosti prakticky ve všech členských státech EU zůstanou výrazně pod úrovní přirozené obměny a předpokládaná délka života by v horizontu příštích padesáti let měla stoupnout o 6 let (od roku 1960 do dnes stoupla v EU státech naděje na dožití v průměru o 8 let). Bude tak dramaticky stoupat počet obyvatel starších 65 let, novým fenoménem bude skupina obyvatel nad 80, resp. 100 let, což může mít mnoho důležitých důsledků pro společnost. Zlepšování zdravotního stavu seniorů totiž bude provázáno posunem výskytu chronických nemocí do vyššího věku a zvyšování počtu nejstarších osob tak nutně povede ke zvyšování nákladů na sociální a zdravotní péči (Kučera 2002) i požadavků kladených na péči rodinnou. V souvislosti s růstem počtu jednočlenných domácností starších osob a snižováním jedinců v jednotlivých generacích (tzv. vertikalizme rodinných struktur) rodiny bude v kombinaci s proměnou životního stylu, rozpadem tradiční rodiny a větší prostorovou mobilitou čím dál tím náročnější zajistit adekvátní péči o starší v rámci rodiny (Rychtaříková 2002). Současní i budoucí senioři se přitom budou od svých předchůdců lišit nejen početním zastoupením, ale zejména svými ekonomickými a sociálními parametry, budou stále vzdělanější a budou mít větší aspirace na období života v postproduktivním věku, tj. budou mít vyšší nároky na životní úroveň, rozsah služeb apod. (Rychtaříková 2002).

Dlouhodobé odhady budoucího počtu obyvatel říkají, že do roku 2050 by měl celkový počet obyvatel ČR klesnout o 8 %, tj. na cca 9,5 milionu. Podíl starších osob v populaci České republiky bude i nadále výrazně narůstat, a to již po roce 2011, kdy budou do věkové skupiny 65 a více let vstupovat početné generace narozené po druhé světové válce (Rychtaříková 2002). Jak ilustruje tabulka 5, prognózovaný růst podílu seniorů by měl v roce 2050 dosáhnout téměř třetiny populace ČR, naopak zastoupení dětské složky má v porovnání s rokem 1980 poklesnout zhruba na polovinu (12,4 %). Podstatným demografickým trendem je stárnutí seniorské populace - do roku 2050 se má zvýšit počet osob ve skupině 80+ o 175 % a zvýšit její podíl v populaci na téměř 10 % (viz tabulku 5 a graf 6). Současná (regionální) demografická struktura samozřejmě podmiňuje budoucí dynamiku demografických změn. Jihomoravský kraj patří v mezikrajském srovnání vedle Prahy a Plzeňského kraje ke krajům s nejstarší věkovou strukturou. Podíl osob starších 60 let dosahoval⁶ 21 % a index staří činil 147 osob seniorského věku na 100 dětí ve věku 0-14 let. Také 3,5% podíl osob starších 80 let řadí kraj k nadprůměrným. Všeobecným trendem je pronikavější stárnutí populace ve velkých městech, což v případě Jihomoravského kraje dokresluje údaj indexu stáří (177 osob) za okres Brno-město. Regionální demografická specifika a z nich vyplývající výhled do budoucna jsou tedy významným aspektem, jenž by měl být zohledněn v koncepci regionálního rozvoje. Je nutné mj. počítat s vyššími nároky a náklady na institucionalizovanou péči pro seniory i podpůrné nástroje pro „pečující“ část populace na skloubení pracovních povinností s péčí o (pra)rodiče.

⁶ Údaje k roku 2006, zdroj Svobodová, K. (2008).

Tabulka 5: Složení obyvatelstva ČR podle hlavních věkových skupin

Ukazatel	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2050 ²⁾
Počet osob (v tisících)							
celkem	10 327	10 337	10 363	10 331	10 273	10 234	9 438
0-14	2 412	2 417	2 223	1 921	1 685	1 514	1 173
15-64	6 525	6 697	6 843	7 044	7 165	7 275	5 309
65+	1 390	1 222	1 296	1 366	1 422	1 445	2 956
80+	196	220	254	282	244	315	905
Složení (v %)							
0-14	23,4	23,4	21,5	18,6	16,4	14,8	12,4
15-64	63,2	64,8	66,0	68,2	69,8	71,1	56,3
65+	13,5	11,8	12,5	13,2	13,8	14,1	31,3
80+	1,9	2,1	2,5	2,7	2,4	3,1	9,6
Charakteristiky věkové skladby							
průměrný věk ¹⁾	35,4	35,7	36,5	37,3	38,8	40,0	48,8
věkový medián ¹⁾	33,1	34,2	35,6	36,4	37,6	38,9	x
index stárí	57,7	50,6	58,3	71,1	84,4	95,5	252
Indexy zatížení produktivní složky obyvatelstva							
index závislosti I.	37,0	36,1	32,5	27,3	23,5	20,8	22,1
index závislosti II.	21,3	18,3	18,9	19,4	19,8	19,9	55,7
index ekonomického zatížení	58,3	54,3	51,4	46,7	43,4	40,7	77,8

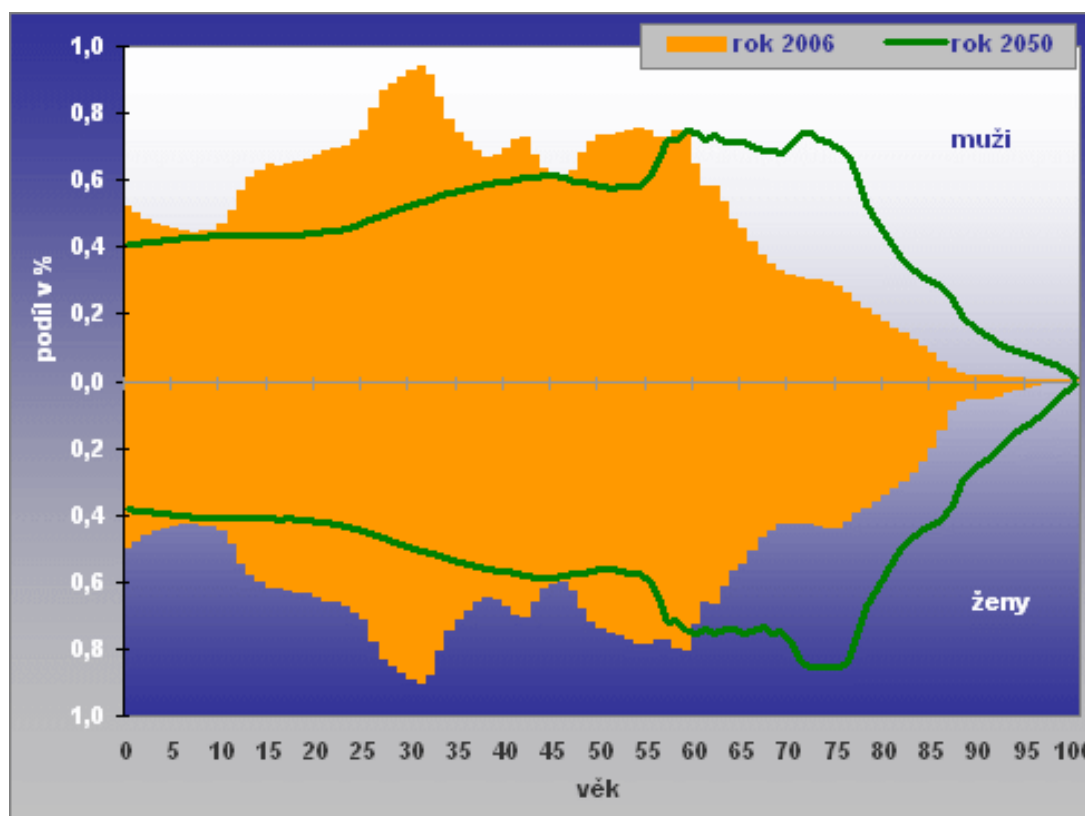
Zdroj: SZÚ (2007) a ČSÚ.

Pozn.: Index stárí - počet osob ve věku 65+ let na 100 dětí ve věku 0-14; Index závislosti I. - počet dětí ve věku 0-14 let na 100 osob ve věku 15-64 let; Index závislosti II. - počet osob ve věku 65+ na 100 osob ve věku 15-64 let; Index ekonomického zatížení - počet dětí ve věku 0-14 let a osob ve věku 65+ na 100 osob ve věku 15-64 let.

Důsledky zvyšování počtu i podílu osob seniorského věku se na makro úrovni dotýkají všech sfér sociálního a ekonomického vývoje. Nejčastěji diskutovanými a řešenými jsou níže uvedené oblasti (Výbor regionů EU 2006, modifikováno), přičemž tyto okruhy se buď již Jihomoravského kraje dotýkají, nebo pro kraj budou v blízké budoucnosti vysoce relevantní:

- Příjmy a výdaje systému veřejných financí - snížení příjmů v důsledku poklesu produktivní části populace, resp. snížení příjmů z daní, sociálního a zdravotního pojištění a zároveň zvýšení nákladů na starobní důchody, zdravotnickou i sociální péči.
- Hospodářství a zaměstnanost - prodlužování věku odchodu do penze, zhoršené možnosti pro starší osoby uplatnit se na trhu práce vyžadující dynamické osvojování nových dovedností, potenciál pro sektor spotřebitelského průmyslu a služeb orientovaného na potřeby seniorů.
- Zdravotnictví a poskytování dalších zejména sociálních služeb, služeb alternativní péče o seniory - kvalita a finanční dostupnost péče.
- Bydlení - otázka zajištění dostupného bydlení pro často jednočlenné domácnosti seniorů, s dostupností adekvátních služeb.
- Kvalita života seniorů a dopady pro společnost.

Graf 6: Reálná a předpokládaná věková struktura obyvatelstva České republiky v letech 2006 a 2050



Zdroj: Svobodová (2008) a ČSÚ.

Faktorem působícím na demografickou situaci v ČR, resp. JMK je bezpochyby také zahraniční migrace. V průběhu posledních 20 let se postavení ČR z emigrační a tranzitní země proměnilo pro zahraniční migranty na zemi cílovou. Dlouhodobě se v ČR usazují především obyvatelé Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu a Ruska a směřují především do velkých měst s nabídkou pracovních příležitostí, příp. do oblastí s nedávným přílivem zahraničního kapitálu do průmyslové výroby (Plzeň, Mladá Boleslav, Pardubice) (Rákoczyová a kol. 2011). Také brněnská aglomerace se svým zázemím je pro cizince atraktivní, podle statistik od roku 2002 došlo k více než zdvojnásobení počtu cizinců s povolením k pobytu na současných více než 26 tisíc, přičemž údaj za celý kraj odpovídá 36 tisícům. Výraznou dynamiku růstu počtu, resp. podílu cizinců zaznamenává v posledních letech zejména Brno (podíl cizinců dosahuje 5,8 %), kde došlo k mnohonásobení počtu vydaných pracovních povolení pro občany tzv. třetích zemí. Statistika od roku 2004 neumožňuje systematicky sledovat zahraniční migraci podle vzdělání, proto je otázkou, jaké je sociodemografické složení přicházejících cizinců a jaké je jejich uplatnění na místním trhu práce, resp. přínos pro regionální hospodářství. Je pravděpodobné, že většina přichozích migrantů se uplatňuje spíše v pozicích a profesích, které se staly pro majoritní populaci neatraktivní (stavebnictví, úklidové a pomocné práce). Specifickou skupinu představují v Jihomoravském kraji Slováci, kteří se mohou uplatňovat v nejrozličnějších profesích díky nulové jazykové bariéře a využívat bezprostřední geografickou blízkost kraje. Také do budoucna představuje slovenská imigrace značný potenciál pro celý JMK. Nemalou (a do určité míry statistikou nepodchycenou) část cizinců nicméně v Brně představují zahraniční studenti a vysoce kvalifikovaní pracovníci etablovaných vědecko-výzkumných pracovišť i nově se rozvíjejících výzkumných infrastruktur. Je do budoucna otázkou, jak intenzivní bude trend selektivní imigrace (dlouhodobých pobytů) vzdělaných osob, každopádně nastartované krajské aktivity směřující k podpoře přílivu zahraničních studentů a vědců, stejně jako systematický přístup k podpoře lidských zdrojů z regionální úrovně, představují slibnou cestu.

Je nicméně nezbytné zdůraznit, že zahraniční imigrace do České republiky v žádném případě nemůže zvrátit či podstatným způsobem ovlivnit trendy demografického stárnutí, resp. vymírání jak

z celostátního pohledu, tak z perspektivy Jihomoravského kraje. Příliv migrantů do republiky, a to ve specifické demografické struktuře, by musel být do roku 2065 v řádu zhruba 2 milionů, což je pochopitelně z mnoha důvodů (politických, společenských atd.) nerealistické (Burcin, Drbohlav, Kučera 2008). Bude tak nutné se s dopady stárnutí populace vypořádat aktivní a systematickou přípravou společensko-ekonomického systému, přičemž tohoto úkolu se musí v první řadě ujmout kompetentní složky veřejné správy, příp. neziskového sektoru.

Vhodné je rovněž zmínit nastupující trend tzv. kontraurbanizace (viz např. Šimon 2011), tj. postupný a trvalý přesun některých obyvatel z měst zpět do venkovských oblastí. Jedná často o vzdělané osoby s vysokým sociálním i lidským kapitálem, kteří hledají alternativu k životu ve městě právě trvalým přestěhováním se do oblastí s kvalitním životním prostředím (viz i Novák, Ouředníček, Čermák 2011). Přestože se jedná o značně selektivní proces, může pro některé marginalizované oblasti Jihomoravského kraje (resp. obce) představovat příležitost pro stabilizaci obyvatelstva v území i rozvoj drobné podnikatelské činnosti.